Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Verkoopbonussen supermarkten 2020

Resultaten van het onderzoek naar (verkoop)bonussen en vergoedingen van de tabaksindustrie aan supermarkten.

In het voorjaar van 2020 heeft de NVWA onderzoek gedaan naar onrechtmatige vergoedingen van tabaksfabrikanten aan supermarkten. De aanleiding voor dit onderzoek waren de geconstateerde overtredingen bij het onderzoek naar verkoopbonussen en -vergoedingen bij tabaksspeciaalzaken. Dit onderzoek voerde de NVWA in 2018/2019 uit in opdracht van de staatssecretaris van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

In deze factsheet worden de resultaten van het onderzoek bij supermarkten beschreven.

Reclameverbod
Het reclameverbod is 1 van de maatregelen in de Tabaks- en rookwarenwet die invulling geeft aan het tabaksontmoedigingsbeleid. Hiermee wordt reclame voor tabaks- en aanverwante producten (elektronische dampwaar met en zonder nicotine en kruidenrookproducten) aan banden gelegd.

Onrechtmatige vergoedingen
In de Tabaks- en rookwarenwet is een veelomvattend reclameverbod voor tabaksproducten en aanverwante producten opgenomen, met daarop slechts enkele uitzonderingen. In verkooppunten zoals supermarkten is alleen een reguliere presentatie van de te koop aangeboden tabaksproducten en aanverwante producten toegestaan en geldt sinds 1 juli 2020 een uitstalverbod. Op grond van het reclameverbod is het verstrekken van vergoedingen die tot doel hebben de verkoop van deze producten te stimuleren door tabaksfabrikanten niet toegestaan. Schapvergoedingen en vergoedingen voor verkooprestatie zoals verkoopbonussen zijn daardoor niet toegestaan.

Werkwijze

Wettelijk kader

Reclameverbod
In de Tabaks- en rookwarenwet is een veelomvattend reclameverbod voor tabaksproducten en aanverwante producten opgenomen. Op grond van dit verbod is elke vorm van commerciële mededeling, die het bekendheid geven aan of het aanprijzen van een tabaks- of aanverwant product tot doel dan wel rechtstreeks of onrechtstreeks tot gevolg heeft, niet toegestaan. Daarnaast is elke handeling in de economische sfeer met als doel de verkoop van producten te bevorderen verboden. Samenwerkingsovereenkomsten waarin afspraken zijn gemaakt over het verstrekken van verkoopbonussen, worden aangemerkt als een handeling in de economische sfeer met als doel de verkoop van deze producten te bevorderen. Deze zijn op grond van het reclameverbod verboden.

Uitzonderingen
Op het reclameverbod zijn voor supermarkten, de volgende uitzonderingen op het reclameverbod van toepassing:

- Business-to-business reclame
  Business-to-business reclame is uitgezonderd van het reclameverbod. Alleen als het gaat om commerciële mededelingen (schriftelijk en mondeling), die uitsluitend bestemd zijn voor personen die werkzaam zijn in de handel in tabaksproducten of aanverwante producten.

- Reguliere presentatie
  In verkooppunten mogen te koop aangeboden tabaksproducten en aanverwante producten alleen op een reguliere wijze in het schap gepresenteerd worden. De producten worden daarbij getoond in een gesloten verpakking, tegen een neutrale achtergrond en met een normale prijsaanduiding. Vanaf 1 juli 2020 geldt voor supermarkten het uitstalverbod voor deze producten.

Onrechtmatige vergoedingen
Alle samenwerkingsovereenkomsten van tabaksfabrikanten over vergoedingen die tot doel hebben de verkoop van tabaksproducten en aanverwante producten te bevorderen, zijn in strijd met het reclameverbod uit de Tabaks- en rookwarenwet. Hieronder vallen niet alleen verkoopbonussen, maar ook schapvergoedingen zoals vergoedingen voor opname in het schap, schapindeling, zichtbaarheid en beschikbaarheid van de producten.

Tegen onrechtmatige vergoedingen aan supermarkten wordt door de NVWA opgetreden met een bestuurlijke boete tegen de fabrikant van tabaksproducten en aanverwante producten. Deze wordt als de initiator van de overtredingen gezien. De hoogte van de bestuurlijke boete is wettelijk vastgesteld op €45.000,- en kan in het geval van herhaalde overtredingen oplopen tot €450.000,-.

Onderzoek
Het onderzoek is in het voorjaar van 2020 uitgevoerd bij 6 (middel)grote supermarktketens. Begin maart heeft een inspecteur van de NVWA van elke winkelketen 1 winkel bezocht als startpunt van het onderzoek. Daarna is bij de hoofdkantoren van de supermarktketens administratief onderzoek verricht naar samenwerkingsovereenkomsten met fabrikanten, waarin afspraken over onrechtmatige vergoedingen zijn vastgelegd. Het onderzoek richt zich op het achterhalen en analyseren van de samenwerkingsovereenkomsten, facturen en betalingsbewijzen om een overtreding van het reclameverbod te kunnen aantonen.

Aangetroffen overeenkomsten zijn daarbij onderzocht op afspraken over het verstrekken van vergoedingen die tot doel hebben de verkoop van producten te bevorderen. Deze vergoedingen zijn waar mogelijk ingedeeld naar type vergoeding. In het geval dat onrechtmatige vergoedingen zijn aangetroffen, is een rapport van bevindingen opgesteld tegen de fabrikant.

Resultaten

Samenwerkingsovereenkomsten

Alle 6 onderzochte supermarktketens blijken samenwerkingsovereenkomsten met fabrikanten te hebben, waarin afspraken zijn vastgelegd over vergoedingen voor de verkoop van tabaksproducten en/of aanverwante producten. 2 supermarktketens hebben daarnaast samenwerkingsovereenkomsten met tabaksfabrikanten via de inkooporganisatie waarbij zij zijn aangesloten. In totaal zijn er 51 samenwerkingsovereenkomsten en/of afspraken aangetroffen met onrechtmatige vergoedingen, met 10 verschillende fabrikanten van tabaksproducten en aanverwante producten. Het aantal contracten bij de supermarktketens varieerde van 4 tot 9. Bij de inkooporganisatie ging het om samenwerkingsovereenkomsten met 10 fabrikanten.

Vergoedingen

In de 51 samenwerkingsovereenkomsten zijn diverse onrechtmatige afspraken over vaste en/of variabele vergoedingen aangetroffen. Het betreft vergoedingen met onder andere de volgende tegenprestaties:

- opname van producten in het schap volgens een overeengekomen schappenplan
- beschikbaarheid en zichtbaarheid van producten in het schap
- introductie van een nieuw merk of merkvariant in het schap
- behaalde verkoopresultaten (verkoopbonus)
- exclusiviteit in het schap
- levering van de verkoop- of registratiedata
- category captain/ leadership (beheer van een productcategorie binnen het schap)
- trainen van supermarktpersoneel

De overeengekomen vergoedingen hebben voornamelijk betrekking op schapvergoedingen, zoals opname van producten in het schap volgens een overeengekomen schappenplan en de beschikbaarheid en zichtbaarheid van deze producten, en vergoedingen voor behaalde verkoopresultaten (verkoopbonus).

Schapvergoedingen

In ruim 3/4 van de overeenkomsten zijn vergoedingen voor opname in het schap aangetroffen volgens een overeengekomen schapindeling. In de meeste gevallen gaat het om een vaste vergoeding per jaar of is deze vergoeding onderdeel van een zogenaamde lump sum vergoeding (1 totale vergoeding) of samenwerkingsbijdrage. Hieronder vallen dan vaak ook afspraken over zichtbaarheid en beschikbaarheid van de producten in het schap of de levering van verkoop- of registratiedata.

Voor de introductie van een nieuw product of merkvariant worden vaak eenmalige vergoedingen bovenop de vaste schapvergoeding gegeven. Op de naleving van de voorwaarden van de schapvergoedingen wordt in veel gevallen door de fabrikanten gecontroleerd. Als hieraan niet wordt voldaan, is de vergoeding lager.
Bij verschillende fabrikanten zijn vergoedingen voor ‘category captain’ of ‘category leadership’ aangetroffen. Hierbij is er sprake van een nauwe samenwerking tussen de supermarktketen en een fabrikant, waarbij deze fabrikant de belangrijkste gesprekspartner is bij de invulling van (een deel van) het schap.

Verkoopbonussen
In ruim 2/3 van de overeenkomsten zijn afspraken over vergoedingen voor het behalen van verkoopresultaten aangetroffen. In de meeste gevallen gaat het om variabele vergoedingen, in de vorm van een volume- of prestatiebonus. Deze vergoedingen worden verkregen als van bepaalde producten meer wordt verkocht of er een bepaalde groei van de omzet of het marktaandeel wordt gerealiseerd.

Uitgekeerde vergoedingen
De door tabaksfabrikanten uitgekeerde onrechtmatige vergoedingen variëren per overeenkomst van €10.000 tot circa 2 miljoen euro per jaar. Bij iets meer dan de helft van de overeenkomsten ligt dit bedrag boven de €85.000,-. Bij ruim een derde van de 51 overeenkomsten was sprake van een vergoeding van meer dan €250.000,- waarbij het in de helft van die gevallen ging om een bedrag van 1 miljoen euro of meer.

Corrigerende maatregelen
In de 51 samenwerkingsovereenkomsten was sprake van afspraken over onrechtmatige vergoedingen, die tot doel hebben de verkoop van tabaksproducten en/of aanverwante producten te bevorderen. Het betreft overeenkomsten met 10 fabrikanten van tabaksproducten en/of aanverwante producten. Naar aanleiding van het onderzoek zijn er 51 rapporten van bevindingen opgemaakt.

Conclusie

Alle onderzochte supermarkten hebben samenwerkingsovereenkomsten met fabrikanten met betrekking tot de verkoop en promotie van tabaksproducten en aanverwante producten. In deze samenwerkingsovereenkomsten zijn onrechtmatige afspraken over vergoedingen, die tot doel hadden de verkoop te bevorderen, aangetroffen. Via deze vergoedingen kunnen fabrikanten invloed uitoefenen op de zichtbaarheid en de beschikbaarheid van hun producten in deze winkels en worden goede verkoopresultaten beloond.

De onrechtmatige vergoedingen variëren per overeenkomst van circa €10.000 tot circa 2 miljoen euro per jaar. Tegen samenwerkingsovereenkomsten met onrechtmatige vergoedingen wordt opgetreden met een rapport van bevindingen tegen de fabrikant.

Vervolgaanpak

Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek bij supermarkten zullen herinspecties uitgevoerd worden. In het najaar van 2020 wordt door de NVWA een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd bij tankstations.